

УДК 316.42:323.28:070

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v055.2025.37>**Г. Г. Тараненко**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4334-3981>*кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук  
Таврійського державного агротехнологічного  
університету імені Дмитра Моторного***О. О. Козуб**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-5183-308X>*кандидат соціологічних наук, доцент,  
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук  
Таврійського державного агротехнологічного  
університету імені Дмитра Моторного*

## РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

**Актуальність дослідження.** В умовах гібридної війни та глобального інформаційного протистояння, що особливо загострилися з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, питання формування суспільної свідомості та протидії дезінформації набуває критичного значення для національної безпеки та стабільності. Дезінформація, як інструмент маніпуляції громадською думкою, підриває довіру до інститутів, поляризує суспільство та створює сприятливе середовище для зовнішнього впливу. У цьому контексті громадські організації (ГО) виступають одним із ключових акторів, здатних ефективно протистояти цим загрозам, формуючи проактивну та критичну суспільну свідомість. Їх роль у мобілізації ресурсів, поширенні об'єктивної інформації та підвищенні медіаграмотності населення є незаперечною [4; 8].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Аналіз останніх досліджень і публікацій, що стосуються ролі громадських організацій у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації, виявляє, що значна частина актуальних матеріалів за останні роки представлена переважно у формі аналітичних доповідей та досліджень, підготовлених авторитетними інституціями та громадськими організаціями. Така ситуація зумовлена високою динамікою інформаційного простору, що потребує оперативних досліджень від профільних центрів.

Одним із найважливіших джерел для розуміння еволюції ролі громадських організацій є діяльність Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), аналітичні доповіді якого містять глибокий аналіз, що дозволяє відстежити перетворення ГО з партнера в демократичних процесах на ключового актора інформаційної безпеки [4; 8].

Провідною структурою у вивченні медіаграмотності та протидії дезінформації в Україні є громадська організація «Детектор медіа». Організація регулярно публікує дослідження, що надають емпіричні дані про рівень стійкості суспільства до маніпуляцій. Їхні роботи є важливим джерелом для оцінки ефективності освітніх ініціатив громадського сектору [3].

Окремі наукові розвідки фокусуються на ширших аспектах. Наприклад, в роботах дослідників Інституту соціології НАН України та інших освітніх установ розглядаються питання суспільної свідомості та медіаспоживання, що є основою для розуміння впливу громадських організацій [1; 7; 6].

Таким чином, сучасний науковий дискурс формується не лише через класичні наукові розвідки, а й через систематичні дослідження та аналітичні публікації провідних українських аналітичних центрів і громадських організацій.

**Формулювання мети статті.** Метою статті є визначення ключових механізмів впливу громадських організацій на формування суспільної свідомості та ефективності їх діяльності у протидії дезінформації в сучасних українських реаліях.

**Методологія дослідження.** У роботі застосовано системний аналіз для вивчення взаємозв'язку між елементами громадських організацій та інформаційним простором. Компаративний аналіз використано для зіставлення вітчизняного та міжнародного досвіду протидії дезінформації. Контент-аналіз матеріалів громадських організацій (звітів, публікацій, програм) дозволив виявити основні напрямки їхньої діяльності. Кейс-стаді застосовано для детального аналізу конкретних успішних проектів та ініціатив громадських організацій. Також залучено резуль-

тати вторинного аналізу соціологічних опитувань щодо рівня медіаграмотності населення та сприйняття дезінформації.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Громадянське суспільство є складною системою недержавних інститутів та відносин, які забезпечують простір для самоорганізації громадян, вираження їхніх інтересів та взаємодії з державою та бізнесом [9]. Його ключові функції включають артикуляцію інтересів, захист прав і свобод, громадський контроль, а також формування соціальних норм та цінностей. В умовах демократії сильне громадянське суспільство є запорукою стійкості, сприяючи відкритості та підзвітності влади, а також консолідуючи суспільство навколо спільних цінностей.

Громадянське суспільство «охоплює позадержавні відносини, форми соціальної активності та ініціативи громадян» і є «сферою вільного волевиявлення й самоорганізації, системою інституцій і відносин, покликаних забезпечити умови для самореалізації індивідів та їх об'єднань» [2].

Фундаментальним елементом громадянського суспільства є громадські організації (ГО), що відіграють важливу роль у процесах демократизації та розвитку держави. Діяльність ГО, як «добровільного об'єднання громадян, яке сприяє розвиткові їх політичної, соціальної, трудової активності й самодіяльності, задоволенню і захисту їх багатограних інтересів і запитів, діє відповідно до завдань і цілей, закріплених у їхньому статуті» [2] є обґрунтованою та необхідною, оскільки вони виступають посередниками між громадянами та владою, артикулюючи суспільні інтереси та забезпечуючи механізми громадського контролю. Завдяки своїй мобільності та фокусу на конкретних проблемах, вони сприяють залученню широких верств населення до суспільно-політичного життя, тим самим формуючи активну та відповідальну громадську свідомість.

Суспільна свідомість як сукупність ідей, поглядів, переконань, почуттів та традицій, що відображають соціальне буття і формуються в процесі взаємодії індивідів у суспільстві, «відображає духовний бік життя суспільства, сукупність колективних уявлень (системи ідей, теорій, поглядів, почуттів, настроїв), що стихійно виробляються соціальними групами під впливом їхнього повсякденного життя; співвіднесене з індивідуальною свідомістю» та є «однією з ключових філософських категорій, спосіб і форма відображення суспільного буття» [2].

Суспільна свідомість включає різні рівні – від повсякденної свідомості до теоретичних систем (наука, філософія, ідеологія). В епоху інформаційних технологій значний вплив на формування суспільної свідомості мають медіа, які, з одного

боку, можуть виступати джерелом об'єктивної інформації, а з іншого – бути інструментом маніпуляцій та дезінформації.

Особливих масштабів сьогодні набуває феномен дезінформації – навмисного поширення неправдивої або спотвореної інформації з метою обману, маніпуляції або введення в оману [2]. Вона відрізняється від помилкової інформації тим, що має заздалегідь визначену шкідливу мету. Дезінформація може приймати різні форми: фейкові новини, маніпуляція фактами, пропаганда, теорії змови. Її вплив на суспільну свідомість проявляється у поляризації суспільства, зниженні довіри до медіа та державних інститутів, посиленні соціальної напруги та підриві демократичних процесів. Психологічні механізми, такі як підтверджувальне упередження, когнітивний дисонанс та ефект «луна-камери», сприяють її поширенню та вкоріненню [7].

Українські громадські організації, особливо після 2014 року та з початком повномасштабного вторгнення, продемонстрували високий рівень адаптивності та ініціативності у протидії інформаційним загрозам [6].

Основними напрямками діяльності ГО у формуванні суспільної свідомості стали просвітницька діяльність, інформаційно-аналітична робота, культурні й освітні проекти та адвокаційна діяльність.

Просвітницька діяльність реалізується через організацію лекцій, семінарів, тренінгів з медіаграмотності, критичного мислення та фактчекінгу. Ці освітні ініціативи спрямовані на підвищення здатності населення розрізняти правдиву інформацію від фейків, аналізувати джерела та критично оцінювати медійний контент. Прикладами є курси від «Детектора медіа», «StopFake Academy» тощо [3; 10].

Інформаційно-аналітична робота реалізується завдяки створенню на базі ГО аналітичних центрів та платформ, які публікують дослідження, звіти та аналітичні матеріали щодо актуальних суспільних проблем, викриття дезінформаційних кампаній та моніторингу інформаційного простору. Це допомагає не лише інформувати суспільство, а й надавати якісні дані для вироблення державної політики.

Формуванню громадської ідентичності, патріотизму та критичного погляду на події сприяють організовані ГО культурні й освітні проекти, зокрема, мистецькі акції, кінопокази, виставки, дискусійні клуби та фестивалі. Ці заходи часто інтегрують елементи протидії дезінформації через освітні панелі та обговорення.

Досить потужним інструментом стала адвокаційна діяльність, завдяки якій громадські організації активно лобюють зміни в законодавстві,

спрямовані на захист інформаційного простору, підтримку незалежних медіа та протидію пропаганді. Вони виступають за прозорість власності на ЗМІ, посилення відповідальності за поширення дезінформації та забезпечення плюралізму думок.

Варто підкреслити що діяльність українських ГО у протидії дезінформації відзначається різноманітністю та інноваційністю. Однією з найефективніших стратегій є створення та підтримка фактчекінгових проєктів. Так, наприклад, організації StopFake (заснована у 2014 році) та VoxCheck стали провідними гравцями у викритті російської пропаганди та дезінформації [3; 10]. Вони системно аналізують публікації у ЗМІ та соціальних мережах, спростовуючи фейки та надаючи правдиву інформацію. Їхні матеріали широко цитуються як в Україні, так і за кордоном.

Не менш важливою стратегією стала розробка та поширення навчальних програм з медіаграмотності. ГО активно співпрацюють з Міністерством освіти і науки України, розробляючи та впроваджуючи освітні програми з медіаграмотності для школярів та студентів. Проєкт «Вивчай та розрізняй» (за підтримки IREX) є прикладом успішної ініціативи, спрямованої на формування навичок критичного мислення та інформаційної гігієни серед молоді [5].

Цікавим напрямом протидії дезінформації став моніторинг інформаційного простору. Організації, такі як «Детектор медіа» [3], здійснюють постійний моніторинг українських та закордонних ЗМІ, виявляючи прояви дезінформації, пропаганди та маніпуляцій. Їхні щотижневі та щомісячні звіти є цінним джерелом для аналітиків, журналістів та широкої громадськості.

Важливим кроком в означеному напрямку діяльності є також розвиток мереж незалежних медіа та журналістів. Громадські організації відіграють ключову роль у підтримці та розвитку незалежних медіа, які є альтернативним джерелом об'єктивної інформації. Це включає надання грантів, проведення тренінгів для журналістів, створення платформ для обміну досвідом та співпраці.

Окрім цього українські ГО активно взаємодіють з міжнародними партнерами (ЄС, США, НАТО), обмінюючись досвідом у протидії дезінформації та реалізуючи спільні проєкти. Це дозволяє залучати міжнародні ресурси та експертизу для посилення інформаційної стійкості України [4; 8].

Оцінюючи результати діяльності громадських організацій, варто констатувати їх значний вплив на формування суспільної свідомості та підвищення інформаційної стійкості. Згідно з опитуваннями, рівень медіаграмотності українців поступово зростає, а довіра до традиційних медіа

та фактчекінгових проєктів є вищою, ніж до соціальних мереж як джерел новин. Це свідчить про ефективність освітніх та просвітницьких ініціатив ГО. Підвищення критичного мислення серед населення дозволяє зменшити вплив дезінформаційних кампаній [4; 8].

Водночас, попри успіхи, громадські організації стикаються з низкою викликів, серед яких найбільш вагомими є фінансовий, правовий, спротиву, охоплення аудиторії та інформаційної втоми.

Фінансовий виклик пов'язаний з тим, що більшість ГО залежать від донорських коштів, що створює ризики нестабільності та обмеженість у довгостроковому плануванні. Основою правового виклику є недосконалість законодавства щодо регулювання інформаційного простору, відповідальності за поширення дезінформації та відсутність ефективних механізмів блокування пропагандистських ресурсів. Виклик спротиву пов'язаний із активною протидією з боку суб'єктів, зацікавлених у поширенні дезінформації, включаючи кібератаки, дискредитаційні кампанії та переслідування активістів. Виклик охоплення аудиторії пов'язаний з проблемою охоплення всіх соціальних та вікових груп, особливо в регіонах та на тимчасово окупованих територіях. Виклик інформаційної втоми пов'язаний з надмірним потоком інформації, у тому числі негативної та дезінформації, що призводить до інформаційної втоми та зниження сприйняття важливих повідомлень.

Отже, у перспективі, для посилення ролі громадських організацій у протидії дезінформації важливо посилити координацію між ГО та державними інституціями, розробити інноваційні підходи до поширення медіаграмотності, зокрема через ігрові формати та використання штучного інтелекту, залучати до співпраці бізнес-сектор, розширити мережі регіональних активістів та розвинути низові ініціативи.

Безперечно, діяльність громадських організацій є ключовим індикатором демократичного розвитку держави. У контексті сучасних викликів, зокрема повномасштабного воєнного вторгнення, функціональне навантаження на громадські організації суттєво трансформується. Порівняльний аналіз щорічних доповідей Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), що охоплюють періоди 2021–2022 та 2022–2023 років, дав змогу простежити еволюцію ролі ГО у формуванні суспільної свідомості та виокремити нові напрями їх діяльності, зокрема у сфері протидії дезінформації.

Порівняння документів виявляє значну трансформацію ролі громадських організацій. Якщо до 24 лютого 2022 року діяльність ГО були зосе-

реджена на інституційному розвитку, адвокації та освіті як довгострокових заходах, то в умовах війни їхня роль кардинально розширилася. Вони стали повноцінними акторами у сфері національної безпеки, гуманітарної допомоги, відновлення та інформаційної оборони.

Головна відмінність полягає в тому, що боротьба з дезінформацією виокремлюється як окремий, стратегічно важливий напрям діяльності ГО. Громадські організації в Україні усвідомили необхідність безпосередньо впливати на суспільну свідомість, протидіючи ворожим наративам, і зайняли цю нішу, демонструючи високу адаптивність та відповідальність. Це свідчить про глибоку інституалізацію протидії дезінформації в рамках громадських організацій, що є важливим показником його зрілості та ефективності в умовах екзистенційної загрози.

Таким чином, повномасштабна агресія не тільки стала каталізатором розвитку волонтерського руху, але й стимулювала перетворення громадських організацій з партнера у сфері демократизації на ключового суб'єкта національної стійкості, що активно формує суспільну свідомість та веде боротьбу на інформаційному фронті.

Ключові аспекти ролі громадських організацій у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації наведено в аналітичній порівняльній таблиці (Таблиця 1), що ґрунтується на даних аналітичних доповідей [4; 8].

Порівняльний аналіз наочно демонструє, що повномасштабна війна стала каталізатором ево-

люції українських громадських організацій. Їх роль трансформувалася від партнера в процесах демократизації до повноцінного актора, який веде активну діяльність на різних фронтах, зокрема на інформаційному. Найбільш значущою зміною є інституалізація протидії дезінформації як окремого стратегічного напрямку. Це свідчить про глибоку адаптацію ГО до екстремальних умов та їхню здатність ефективно відповідати на сучасні гібридні загрози.

Здійснена аналітична робота та систематизація матеріалу уможливила виокремлення теоретичних та практичних аспектів, спрямованих на посилення ролі громадських організацій у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації. Так, наприклад, на нашу думку, значно посилить ефективність роботи ГО ініціювання «інформаційного діалогу» замість «інформаційної боротьби». Тут слід розглянути зміну парадигми. Замість фокуса виключно на «боротьбі» з дезінформацією, яка може мати оборонний характер, ГО мають перейти до проактивного «інформаційного діалогу» з суспільством. Це передбачає не лише викриття фейків, а й створення власного позитивного інформаційного порядку денного, що ґрунтується на цінностях демократії, правди та прозорості.

Не менш значущим кроком може стати інтеграція протидії дезінформації у всі сфери діяльності. Протидія дезінформації має стати не окремою функцією, а наскрізною компетенцією для всіх ГО, незалежно від їхнього профілю. Організації,

Таблиця 1

Порівняльний аналіз ролі ГО в Україні (2021–2023 рр.)

| Аспект аналізу                     | Доповідь за 2021–2022 рр.                                                                                                                         | Доповідь за 2022–2023 рр.                                                                                                                                   |
|------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Основний контекст діяльності       | Період стабільного розвитку з подальшим різким переходом до умов повномасштабного вторгнення.                                                     | Період повномасштабної війни, що зумовив повну адаптацію та переорієнтацію діяльності.                                                                      |
| Ключові напрями роботи             | Адвокація, моніторинг діяльності органів влади, розвиток інституційної спроможності ПС, міжсекторальна співпраця.                                 | Гуманітарна та військова допомога, відновлення територій, підтримка ветеранів, інформаційна боротьба, міжнародна адвокація інтересів України.               |
| Формування суспільної свідомості   | Розглядається переважно через призму громадської освіти як довгостроковий стратегічний процес. Акцент на підвищенні рівня громадської активності. | Розглядається як безпосередня протидія ворожим наративам та інструмент інформаційної боротьби. Основна мета – мобілізація суспільства та підтримка єдності. |
| Протидія дезінформації             | Не виділено в окремий напрям. Інформаційні аспекти діяльності ГО не акцентуються як ключовий елемент.                                             | Виділено в окремий розділ. Протидія дезінформації стає однією з пріоритетних функцій ГО, що включає моніторинг, фактчекінг та стратегічні комунікації.      |
| Взаємодія з державою               | Співпраця у сферах розробки та реалізації реформ, моніторинг державної політики.                                                                  | Співпраця посилюється, розширюється на сфери національної безпеки, оборони, гуманітарного реагування та міжнародної комунікації.                            |
| Роль на міжнародній арені          | Представництво інтересів України, співпраця з міжнародними донорами та партнерами.                                                                | Активна «народна дипломатія», адвокація санкційної політики, протидія російській пропаганді на міжнародному рівні, мобілізація міжнародної підтримки.       |
| Визначення громадської організації | Партнер у демократичних трансформаціях.                                                                                                           | Ключовий суб'єкт національної стійкості та оборони, повноцінний учасник гібридної війни.                                                                    |



що працюють у сферах освіти, культури, медицини чи екології, повинні усвідомлювати, як їхні теми можуть бути використані в дезінформаційних кампаніях, і вбудовувати механізми протидії у свою повсякденну діяльність.

Важливою є також концептуалізація «громадської медіаграмотності» як елемента національної безпеки. Необхідно підняти сприйняття медіаграмотності з рівня особистої компетенції до рівня стратегічного елемента національної безпеки. ГО мають стати основними провайдером знань та навичок з медіаграмотності для всіх верств населення, що сприятиме підвищенню загальної стійкості суспільства до маніпуляцій.

Досить продуктивним вважаємо створення екосистеми верифікованої інформації. Теоретично, можна ініціювати об'єднання ГО, державних інституцій та медіа для створення єдиної, доступної платформи верифікованої інформації, що функціонуватиме як «джерело першої інстанції» в кризових ситуаціях.

Практичним аспектом посилення ролі громадських організацій у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації може стати розширення мережі незалежних фактчекерів. ГО мають зосередитися на розбудові та підтримці регіональних мереж фактчекерів, а також на навчанні волонтерів, які можуть оперативно виявляти та спростовувати дезінформацію на місцевому рівні. Це дозволить ефективніше протидіяти локалізованим пропагандистським наративам.

Важливим є також створення спільних медіапродуктів. Замість того щоб діяти розрізнено, ГО мають об'єднуватися для створення спільних інформаційних та освітніх продуктів (подкасти, вебінари, онлайн-курси, візуальний контент) про демократичні цінності, історичну пам'ять, досягнення України тощо. Це дозволить посилити вплив і охопити ширшу аудиторію.

В сучасних умовах особливо актуальним є також використання штучного інтелекту для моніторингу дезінформації. ГО можуть співпрацювати з розробниками технологій для створення інструментів на основі ШІ, які б автоматично моніторили соціальні мережі та інші інформаційні платформи на предмет поширення фейків та пропаганди. Це дозволить значно пришвидшити процес виявлення та реагування.

Важливим практичним аспектом є інтеграція медіаграмотності в освітні програми. ГО повинні лобювати та сприяти впровадженню обов'язкових курсів з медіаграмотності для здобувачів освіти усіх рівнів, державних службовців, а також в рамках програм корпоративного навчання. Ці програми мають бути не теоретичними, а практичними, з використанням реальних кейсів.

Результативним практичним аспектом є, звісно, і розвиток механізмів фінансової та інституційної підтримки. Доцільно розробити та впровадити спеціальні грантові програми та механізми фінансової підтримки, орієнтовані на проекти, які займаються протидією дезінформації. Це забезпечить стабільність і сталість роботи організацій у цьому критично важливому напрямі.

**Висновки.** Громадські організації в Україні відіграють ключову роль у формуванні стійкої суспільної свідомості та є ефективним форпостом у протидії дезінформації. Їх діяльність охоплює широкий спектр напрямків – від просвітництва та фактчекінгу до адвокації та підтримки незалежних медіа. Завдяки цілеспрямованим зусиллям ГО, підвищується рівень медіаграмотності населення, що сприяє формуванню критичного мислення та зменшує вразливість до маніпуляцій.

Попри значні досягнення, українські громадські організації стикаються з серйозними викликами, такими як фінансова залежність, недосконалість законодавства та активна протидія з боку дезінформаційних акторів. Для подальшого зміцнення його ролі необхідна системна підтримка з боку держави та міжнародних партнерів, а також постійний розвиток інноваційних підходів та стратегій.

Аналіз аналітичних доповідей НІСД за 2021-2023 роки дозволило зробити низку ключових висновків щодо ролі громадських організацій у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації.

По-перше, громадські організації почали виконувати трансформаційну роль у відповідь на виклики. Повномасштабне вторгнення виявило здатність ГО до швидкої та ефективної трансформації. Їх функція еволюціонувала від традиційного партнера в демократичних процесах до ключового актора у сфері національної безпеки та оборони. Ця зміна не є випадковою, а є проявом зрілості та високої адаптивності українських громадських організацій до екстремальних умов.

По-друге, відбулася інституалізація протидії дезінформації, яка перестала бути епізодичним явищем чи другорядним завданням. Вона інституалізувалася як самостійний, пріоритетний напрям діяльності ГО.

По-третє, відбувся перехід від освіти до інформаційної боротьби. Формування суспільної свідомості, яке до повномасштабного вторгнення розглядалося переважно через призму довгострокової освіти, набуло нового, оперативнішого характеру. Воно стало частиною інформаційної боротьби, спрямованої на мобілізацію суспільства, підтримку стійкості та нейтралізацію ворожих наративів.

По-четверте, актуалізувався комплексний підхід до підвищення ефективності, який включає

як теоретичні, так і практичні заходи. На теоретичному рівні це передбачає перехід від «інформаційної боротьби» до «інформаційного діалогу» та концептуалізацію медіаграмотності як елемента національної безпеки. На практичному рівні – розбудову регіональних мереж фактчекерів, створення спільних медіапродуктів та активне використання технологічних інновацій (зокрема, штучного інтелекту) для моніторингу дезінформації.

Підсумовуючи, зазначимо, що українські громадські організації в умовах повномасштабної війни продемонстрували безпрецедентну здатність мобілізуватися та переорієнтуватися. Їх роль у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації є важливим складником національної стійкості. Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить не лише закріпити здобутки, а й вивести діяльність ГО на новий, стратегічний рівень, що є критично важливим для забезпечення інформаційної безпеки України в довгостроковій перспективі.

Ключовими напрямками подальших наукових досліджень може стати порівняльний аналіз із міжнародним досвідом країн, що зіштовхувалися з гібридними загрозами, а також дослідження ефективності конкретних програм з медіаграмотності, які реалізуються громадськими організаціями. Крім того, актуальним є вивчення впливу штучного інтелекту та нових технологій на процеси дезінформації та ролі громадських організацій у розробці інструментів для боротьби з нею. Важливим напрямком є дослідження ролі українських ГО у міжнародній адвокації та детальний аналіз механізмів співпраці громадського сектору з державними інституціями у сфері протидії дезінформації.

### Література

1. Актуальні проблеми медіапростору: зб. доп. наук.-практ. конф. / упоряд. Ю. Бондар, А. Волобуєва, Б. Носова. Київ–Вітербо, 2025. 480 с. URL: [https://journ.knu.ua/nauka1/wp-content/uploads/2025/06/Current\\_Issues\\_book\\_of\\_abstracts.pdf](https://journ.knu.ua/nauka1/wp-content/uploads/2025/06/Current_Issues_book_of_abstracts.pdf) (дата звернення: 06.08.2025).
2. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 01.08.2025).
3. Детектор медіа. Аналітичні матеріали та звіти. URL: <https://detector.media/> (дата звернення: 06.08.2025).
4. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року: матер. щоріч. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.]; заг. ред. Ю. Каплан. Київ: НІСД, 2022. 56 с. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/stan\\_rozvytku\\_igs\\_na\\_site\\_22\\_11\\_22.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/stan_rozvytku_igs_na_site_22_11_22.pdf). (дата звернення: 05.08.2025).
5. Програма «Вивчай та розрізняй: інформедійна грамотність». URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/mizhnarodna-spivpratsya-2/spivpratsya-z-mizhnarodnimi-organizatsiyami/rada-mizhnarodnikh-naukovikh-doslidzhen-ta-obminiv-irex/programa-vivchay-ta-rozriznyay-infomediynagramotnist> (дата звернення: 06.08.2025).
6. Розвиток громадянського суспільства в умовах воєнного часу: Збірник матеріалів та доповідей Всеукраїнської науково-практичної Конференції (м. Київ, 22 квітня 2023 р.). Ред. кол. А.С. Конверський (голова), О.В. Батрименко, Ф.П. Власенко, [та ін.]. Київ: ВАДЕКС, 2023. 216 с. URL: <https://dphs.univ.kiev.ua/files/conference20230422new.pdf>. (дата звернення: 01.08.2025).
7. Самчинська О. А. Правові засади запобігання дезінформації в Україні: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, 2025. URL: <https://ela.kpi.ua/items/b0f7ead1-cf0a-45bd-b386-50d5d0acb507>. (дата звернення: 01.08.2025).
8. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні (2022–2023 рр.): аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, Ю. А. Тищенко, Ю. Б. Каплан та ін.]; за ред. В. Г. Потапенка, Ю. А. Тищенко, Ю. Б. Каплан. Київ: НІСД, 2023. 91 с. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitychni-dopovidy/stan-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva-v-ukrayini-2022-2023-rr>. (дата звернення: 05.08.2025).
9. Cohen, J. L., & Arato, A. (1992). *Civil Society and Political Theory*. MIT Press. Cambridge, MA and London, 756 p. URL: <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/site/BiBlDrJC/boletin/2025/bibliografico/04-abril-donaciones/assets/pdf/16.pdf>. (дата звернення: 01.08.2025).
10. StopFake. Матеріали фактчекінгу. URL: <https://www.stopfake.org/> (дата звернення: 06.08.2025).

### Анотація

**Тараненко Г. Г., Козуб О. О. Роль громадських організацій у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації.** – Стаття.

У статті визначено ключові механізми впливу громадських організацій (ГО) на формування суспільної свідомості та ефективність його діяльності у протидії дезінформації в сучасних українських реаліях. Проаналізовано теоретичні підходи до розуміння громадянського суспільства та суспільної свідомості в контексті інформаційних викликів. Визначено основні форми та напрямки активності громадських організацій у сфері формування суспільної свідомості. Досліджено конкретні стратегії та кейси, що використовуються громадськими організаціями для протидії дезінформації. Оцінено вплив діяльності громадських організацій на рівень медіаграмотності та критичного мислення населення. Визначено основні виклики та перспективи розвитку потенціалу громадських організацій у протидії дезінформації в Україні.

Проведено порівняльний аналіз ролі громадських організацій у формуванні суспільної свідомості та протидії дезінформації в Україні на основі двох ана-

літичних доповідей Національного інституту стратегічних досліджень, що охоплюють періоди 2021–2022 та 2022–2023 років. Дослідження показує, що повномасштабне вторгнення російської федерації стало каталізатором глибокої трансформації, перетворивши ГО з партнерів у процесах демократизації на ключових суб'єктів національної безпеки.

Виявлено, що якщо до 2022 року формування суспільної свідомості розглядалося через призму довгострокової громадянської освіти, то в умовах війни воно стало невід'ємною частиною інформаційної боротьби. Найважливішою зміною є інституалізація протидії дезінформації як окремого та пріоритетного напрямку діяльності ГО. Запропоновано теоретичні та практичні рекомендації для подальшого посилення цієї ролі, включаючи перехід від оборонної «боротьби» до проактивного «інформаційного діалогу», а також інтеграцію медіаграмотності в усі сфери суспільного життя.

*Ключові слова:* громадські організації, суспільна свідомість, протидія дезінформації, медіаграмотність, гібридна війна, сучасні українські реалії.

### Summary

**Taranenko H. H., Kozub O. O. The role of public organizations in the formation of public consciousness and counteraction to disinformation. – Article.**

The article identifies the key mechanisms of influence of public organizations on the formation of public consciousness and the effectiveness of their activities in countering disinformation in modern Ukrainian realities. Theoretical approaches to understanding civil society and public consciousness in the context of information challenges are analyzed. The main forms and

directions of activity of public organizations in the field of forming public consciousness are determined. Specific strategies and cases used by public organizations to counter disinformation are studied. The impact of public organizations' activities on the level of media literacy and critical thinking of the population is assessed. The main challenges and prospects for developing the potential of public organizations in countering disinformation in Ukraine are identified.

A comparative analysis of the role of public organizations in shaping public consciousness and countering disinformation in Ukraine was conducted based on two analytical reports of the National Institute for Strategic Studies covering the periods 2021–2022 and 2022–2023. The study shows that the full-scale invasion of the Russian Federation became a catalyst for a profound transformation, turning public organizations from partners in democratization processes into key actors of national security.

It was found that if until 2022 the formation of public consciousness was considered through the prism of long-term civic education, then in war conditions it became an integral part of the information struggle. The most important change is the institutionalization of countering disinformation as a separate and priority area of activity of public organizations. Theoretical and practical recommendations are proposed for further strengthening this role, including the transition from defensive “struggle” to proactive “information dialogue”, as well as the integration of media literacy into all spheres of public life.

*Keywords:* public organizations, public consciousness, countering disinformation, media literacy, hybrid warfare, modern Ukrainian realities.

Дата надходження статті: 22.08.2025

Дата прийняття статті: 04.09.2025

Опубліковано: 30.09.2025